

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ พลาสติกครั้งเดียวทิ้งของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ในกิจกรรมถนนคนเดิน โดยการใช้เกมจับฉลาก Behavioral Changes in Single-Use Plastic Packaging Selection among Food and Beverage Vendors at Walking Street Events by a Lottery Game Intervention

พรพิมล สุราช, ธนัชพร หิรัญกุล, ณัฐพงศ์ ตันติวิวัฒน์พันธ์*

Pornpimon Surach, Thanutchaporn Hirunkul, Nattapong Tuntiwittanapun *

สถาบันวิจัยสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Sustainable Environment Research Institute, Chulalongkorn University

* Email: nattapong.t@chula.ac.th

ส่งต้นฉบับบทความ : 4 ธ.ค. 67 / ส่งบทความฉบับแก้ไข : 23 ธ.ค. 67 / ตอบรับให้เผยแพร่ : 24 ธ.ค. 67 / เผยแพร่ : 27 ธ.ค. 67

การอ้างอิง: พรพิมล สุราช และคณะ (2567). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกครั้งเดียวทิ้งของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ในกิจกรรมถนนคนเดิน โดยการใช้เกมจับฉลาก. สิ่งแวดล้อมไทย, ปีที่ 28 (ฉบับที่ 2).

<https://doi.org/10.35762/EJ.2567008>

บทคัดย่อ

กิจกรรม Green Lucky ที่จัดขึ้น ณ ถนนคนเดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการใช้เกมจับฉลาก เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) ของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม โดยตัวจับฉลากของ Green Lucky สามารถส่งเสริมทางเลือกให้กับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (เช่น ย่อยสลายได้ หรือสามารถขายได้) ซึ่งส่วนใหญ่มีราคาที่สูงกว่าพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) กิจกรรมนี้จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคผ่านบัตรส่วนลดและผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่มจากขยะ (Upcycling Product) ซึ่งเป็นของรางวัลที่ได้จากกิจกรรมการจับฉลาก Green Lucky ทำให้เกิดความต้องการตัวจับฉลาก Green Lucky จากผู้บริโภค (Demand Driving) ส่งผลให้ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มมีแรงจูงใจในการเปลี่ยนมาใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีแนวทางการลดการใช้ พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) เพื่อให้มีสิทธิรับโควตาตัวจับฉลาก Green Lucky โดยกิจกรรม Green Lucky สามารถลดปริมาณขยะไปยังหลุมฝังกลบได้ร้อยละ 6 โดยน้ำหนัก เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ พฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มหลังสิ้นสุดกิจกรรมไปแล้ว 1 เดือน ยังคงเหมือนกับช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรม Green Lucky ซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมอื่น ๆ ที่ให้งบสนับสนุนการใช้

บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ แต่ไม่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของร้านอาหารและเครื่องดื่มได้ แม้ว่างบประมาณในการจัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky จะมีต้นทุนสูงกว่างบประมาณที่ใช้ในการสนับสนุนการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่การพัฒนากลไกการให้ของรางวัล เช่น ราคาของตัวส่วนลด และสัดส่วนของตัวส่วนลดมูลค่าต่าง ๆ เป็นต้น อาจช่วยให้สามารถจัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky อนาคตได้ด้วยต้นทุนที่ต่ำกว่าต้นทุนของบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง; การท่องเที่ยว; บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม; แนวทางการลดพลาสติก; เกมจับฉลาก

Abstract

The Green Lucky activity, organized at the Kad Kuang Muang Nan walking street, employs a lottery game to promote behavioral change in the selection of single-use plastic packaging by food and beverage vendors. Green Lucky lottery tickets serve as an incentive to encourage the adoption of environmentally friendly packaging alternatives (e.g., biodegradable or recyclable materials), which are generally more expensive than single-use plastic packaging. The activity attracts consumer interest through discount coupons and value-added products derived from waste (upcycling products), which are offered as lottery prizes. This mechanism creates consumer demand for Green Lucky lottery tickets (demand-driven effect), thereby motivating food and beverage vendors to switch to environmentally friendly packaging or to reduce the use of single-use plastics in order to be eligible for Green Lucky ticket quotas. As a result, the Green Lucky activity reduced the amount of waste sent to landfill by 6% by weight compared to the period prior to the implementation of the activity. Moreover, the packaging selection behavior of food and beverage vendors one month after the completion of the activity remained consistent with their behavior during the Green Lucky campaign. This outcome contrasts with other initiatives that provide financial subsidies for biodegradable packaging but fail to induce sustained behavioral change among food and beverage vendors. Although the budget required to implement the Green Lucky lottery activity is higher than that of direct subsidies for environmentally friendly packaging, further development of the reward mechanism, such as optimizing discount values and the proportion of different discount tiers, could enable future Green Lucky activities to be conducted at a lower cost than the continued subsidization of environmentally friendly packaging.

Keywords: single-use plastic; tourism; environmentally friendly packaging; plastic reduction strategies; lottery game

1. บทนำ

ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับแล้วว่าปัญหาภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมีสาเหตุของปัญหาจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกออกสู่ชั้นบรรยากาศโลกซึ่งทำให้เกิดการสะสมความร้อนไว้ในชั้นบรรยากาศ โดยในทางวิชาการก๊าซเรือนกระจกเหล่านี้ จะถูกคำนวณเปลี่ยนหน่วยให้เป็นหน่วยเดียวกันซึ่งนิยมใช้หน่วยเทียบเท่าความสามารถในการสะสมความร้อนโดยคาร์บอนไดออกไซด์ จึงเป็นที่มาของการเรียกการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกกันโดยย่อ ว่า “การปลดปล่อยคาร์บอน” (Carbon emission)

การท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมหนึ่งของมนุษย์ที่มีการปล่อยคาร์บอนปริมาณมากออกสู่บรรยากาศ โดยมีที่มาจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการท่องเที่ยว อาทิ การเดินทาง การเข้าพัก การบริโภค และใช้จ่ายใช้สอย รวมถึงการขนส่งทางการต่าง ๆ ดังนั้น การลดการปล่อยคาร์บอนจากการท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายการลดการปล่อยคาร์บอน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2564)

ในการนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) จึงผลักดันให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low carbon tourism) โดยมีแนวคิดให้ทั้งห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) ที่เกี่ยวข้องกับภาคการท่องเที่ยว ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับประโยชน์จากการลดการปล่อยคาร์บอน โดยยังคงอัตลักษณ์ของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ จึงมีเป้าหมายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และมีส่วนร่วมกับชุมชนในกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ซึ่งนำไปสู่การลดการปล่อยคาร์บอน โดยยังคงไว้ซึ่งความสุข ความสะดวกสบาย และประสบการณ์ที่ดีที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคที่สำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ คือ ส่วนต่างของราคาของสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งมักมีราคาที่แพงกว่าสินค้าทั่วไป ทำให้ผู้บริโภคส่วนใหญ่ลังเลที่จะจ่าย ยกตัวอย่างเช่น ราคาของเนื้อสัตว์ทั่วไปอยู่ที่ 3.79 USD/lb ในขณะที่ โปรตีนทางเลือกจากพืช (Plant-based meat) มีราคาสูงถึง 5.76 USD/lb (Breakthrough Energy, 2567) หรือ งานพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้งมีราคาประมาณ 0.58 บาท/งาน แต่งานชานอ้อยที่ย่อยสลายได้มีราคาสูงถึง 2.5 บาท/งาน ผู้ที่จะต้องจ่ายค่าส่วนต่าง Green Premium นี้ คือ ผู้บริโภค หรือร้านค้า

ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ ผู้บริโภค หรือร้านค้า ให้เลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ที่มีราคาที่สูงกว่าพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) จำเป็นที่จะต้องลดส่วนต่าง Green Premium นี้ สามารถทำได้โดยการลดต้นทุนของบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการหามูลค่าเพิ่มให้กับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของบทความวิชาการนี้ คือ การศึกษาการเพิ่มมูลค่าให้กับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม โดยในโครงการนี้ผู้ศึกษาได้เลือกใช้ “ความสนุก” และ “ความคาดหวัง” จากการจับฉลากภายใต้กิจกรรม “Green Lucky” ซึ่งเป็น

แนวคิดที่ประสบความสำเร็จที่ดำเนินการโดย บริษัท Trash Lucky ที่มีการรับซื้อขยะรีไซเคิลเพื่อมาลั่นทอง จากบริษัท (Trash Lucky, 2564)

กิจกรรมนี้ เป็นการทดสอบในสองประเด็นหลัก คือ 1) ถ้าสินค้ามีมูลค่ามากพอ คนจะเลือกซื้อสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ราคาสูงกว่าหรือไม่ และ 2) หากมีการปรับเปลี่ยนมาใช้ภาชนะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจะส่งผลต่อขยะที่เกิดขึ้นอย่างไร โดยในการกิจกรรมนี้ ผู้ศึกษาเชื่อว่ากิจกรรมดังกล่าวจะช่วยให้ผู้บริโภคหันมาสนใจสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยจะส่งผลให้ขยะที่เกิดขึ้นสามารถนำไปรีไซเคิลได้ และมีขยะที่ต้องนำไปฝังกลบลดลง ในการศึกษานี้ ทำการบันทึกข้อมูลปริมาณน้ำหนักและชนิดของขยะที่เกิดขึ้น ก่อนจัดกิจกรรม ระหว่างจัดกิจกรรม และหลังการจัดกิจกรรม รวมไปถึงปริมาณร้านค้าและผู้ให้บริการ ที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการในระยะเวลาดังกล่าว

2. รายละเอียดของกิจกรรม Green Lucky

1) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ ของการศึกษานี้ คือ ผู้ประกอบการร้านอาหารและเครื่องดื่ม ที่จำหน่ายสินค้าในถนนคนเดินกาดช่วงเมืองน่าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกเย็นวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ภายในกิจกรรมถนนคนเดินนี้ จะมีร้านอาหารและเครื่องดื่ม รวมถึงร้านที่ขายของที่ระลึก เมื่อผู้บริโภคเลือกซื้ออาหารและเครื่องดื่มเสร็จแล้ว จะสามารถนำไปปรับปรุทานได้ที่บริเวณลานหน้าวัดภูมินทร์ ที่ทางเทศบาลเมืองน่าน มีการจัดพื้นที่ลานชั้นโถงให้บริการ

จากการสำรวจผู้ประกอบการร้านอาหารและเครื่องดื่ม เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2565 พบว่า มีร้านค้าจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม จำนวนทั้งหมด 151 ร้าน และแยกตามภาชนะที่ใส่อาหาร ดังที่แสดงใน ตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าบางร้านค้าจะมีบรรจุภัณฑ์มากกว่า 1 ชนิด และมีสัดส่วนการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) ร้อยละ 48

ตารางที่ 1 ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ครั้งเดียวทิ้ง ของร้านค้าจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ณ ถนนคนเดินกาดช่วงเมืองน่าน ก่อนเริ่มกิจกรรม Green Lucky

ชนิดของบรรจุภัณฑ์	จำนวนร้านค้า	ชนิดของบรรจุภัณฑ์	จำนวนร้านค้า
จานชานอ้อย	7	ถุงกระดาษ	8
ชามชานอ้อย	20	กล่องพลาสติก	26
กล่องชานอ้อย	3	แก้วพลาสติก	25
จานกระดาษ	19	ถ้วยพลาสติก	26
ชามกระดาษ	25	ถุงร้อนใส	6
กล่องกระดาษ	8	ใบตอง	6
กระดาษห่อ	1		

2) กิจกรรมจับฉลาก Green Lucky

ร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม Green Lucky จะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ (1) ต้องเป็นร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าในบริเวณถนนคนเดินกาดช่วงเมืองน่าน และ (2) ร้านค้าต้องใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น จานชามชานอ้อย ใบตอง แก้วพลาสติกหรือกล่องอาหารพลาสติก ชนิด Polypropylene (PP) และชั้นฉนวนชนิด Polystyrene (PS) ที่สามารถขายได้ เป็นต้น

ร้านค้าที่ได้รับการตอบรับเข้าร่วมกิจกรรม จะได้โควตา ตัวจับฉลาก Green Lucky (รูปที่ 1) ไปร้านค้าละ 20 ใบ สำหรับมอบให้กับลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการ โดยตัวจับฉลากนี้ ทางลูกค้าสามารถนำมาจับฉลากแลกของรางวัล เช่น บัตรส่วนลดสำหรับร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม Green Lucky และ Upcycling Product ผลิตโดยวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น ได้ที่บูทจับฉลากของ Green Lucky (รูปที่ 2) ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์พื้นที่จากเทศบาลเมืองน่าน ภายในบูทกิจกรรมจะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมที่สามารถช่วยลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง

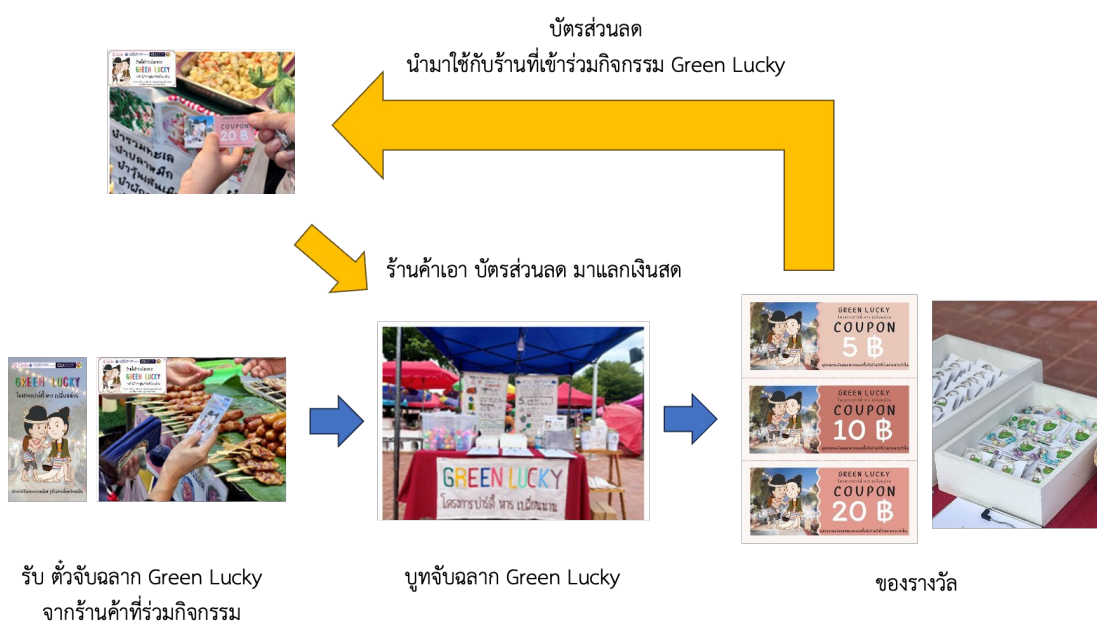

(1)

(2)

รูปที่ 1 ตัวจับฉลาก Green Lucky ที่แจกให้กับร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม (1) และ
ป้ายตั้งหน้าร้านที่เข้าร่วมกิจกรรม (2)

รูปที่ 2 ขั้นตอนต่าง ๆ ในกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky

ของรางวัลที่ได้จากการจับฉลาก Green Lucky จะมีอยู่ด้วยกัน 5 ระดับ ระดับที่ 3-5 เป็นบัตรส่วนลดที่มีมูลค่ารวม 78,210 บาท แต่ไม่มีการบันทึกจำนวนของบัตรส่วนลดแต่ละใบที่มีการนำมาแลก ดังที่แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ของรางวัลในกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky และมูลค่ารวม

ลำดับ	รางวัล	จำนวน	มูลค่า (บาท)	มูลค่า (%)
1	แก้วน้ำลายอัตลักษณ์น่าน	24	7,200	6.58
2	Upcycling Product เช่น ยางรัดผม และ พวงกุญแจ	1,200	24,000	21.94
3	บัตรส่วนลดมูลค่า 20 บาท	-	78,210	71.48
4	บัตรส่วนลดมูลค่า 10 บาท	-		
5	บัตรส่วนลดมูลค่า 5 บาท	-		
รวมรางวัล			109,410	100

การจัดกิจกรรม Green Lucky ดำเนินการระหว่าง เดือน สิงหาคม - กันยายน 2566 ทุกวัน ศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 วัน เมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละวัน ร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม Green Lucky จะนำบัตรส่วนลด มาแลกเงินสดที่บูทจับฉลาก และทางคณะวิจัยจะมีการชั่งและบันทึกน้ำหนักของขยะในแต่ละชนิดร่วมกับ เจ้าหน้าที่ อปพร. เทศบาลเมืองน่าน (รูปที่ 3) แบ่งออกเป็น 12 ประเภท คือ (1) ขวดพลาสติก, (2) แก้วพลาสติก/กล่องพลาสติก ชนิด PP, (3) ซ้อน ส้อม พลาสติก, (4) ตะเกียบและไม้เสียบต่าง ๆ , (5) จาน ชามชานอ้อย, (6) เศษอาหาร, (7) ถุงพลาสติกเปื้อนเศษอาหาร, (8) หลอดพลาสติก, (9) กระดาษห่อ ใบตอง ทิชชู, (10) กล่องพลาสติก และฝาพลาสติก (ขายไม่ได้), (11) กะลามะพร้าว และ (12) ขยะทั่วไป ซึ่งการชั่งและบันทึกข้อมูลขยะทำเป็น 3 ช่วง ดังนี้

1. ก่อนการจัดกิจกรรม (30 กันยายน 2566 – 14 สิงหาคม 2566 จำนวน 5 ครั้ง)
2. ระหว่างการจัดกิจกรรม (18 สิงหาคม 2566 – 10 กันยายน 2566 จำนวน 10 ครั้ง)
3. หลังจากจัดกิจกรรม (16 กันยายน 2566 – 15 ตุลาคม 2566 จำนวน 11 ครั้ง)

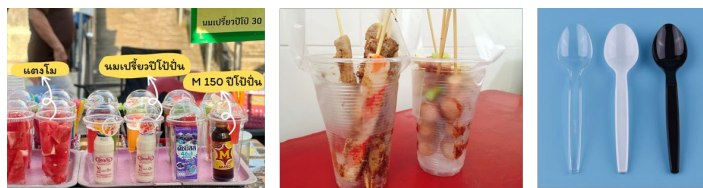
รูปที่ 3 บริเวณกิจกรรมการคัดแยกขยะ ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ อปพร. เทศบาลเมืองน่าน

3) ผลการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรม Green Lucky ดำเนินการระหว่าง เดือน สิงหาคม - กันยายน 2566 ทุกวัน ศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 วัน ณ ถนนคนเดินกาดช่วงเมืองน่าน โดยในช่วงก่อนเริ่มกิจกรรม (ระยะที่ 1) มีร้านค้าที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 44 ร้านค้า (ข้อมูลวันที่ 18 สิงหาคม 2567) ที่ผ่านการอบรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกที่สามารถนำมาขายได้จากโครงการ ฯ ได้รับความร่วมมือจากเทศบาลเมืองน่าน และผู้ประกอบการร้านรับซื้อขยะรีไซเคิล ในพื้นที่จังหวัดน่าน (รูปที่ 4) โดยร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ มีแนวทางในการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกที่สามารถขายได้ และมาตรการการลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) ดังแสดงใน รูปที่ 5

รูปที่ 4 การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกประเภทขยะและบรรจุภัณฑ์ทดแทนพลาสติก การเรียนรู้การลดพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง จากร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม

เลือกใช้ พลาสติกรีไซเคิลได้ PP และ PS

เปลี่ยนเป็นใบตอง/ชานอ้อย

มาตรการ แจก หลอด ฝา หุ้หุ้ม ถุง เฉพาะที่ลูกค้าขอ

รูปที่ 5 ตัวอย่างแนวทางการลดขยะพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง จากร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม Green Lucky

ในระหว่างการจัดกิจกรรม มีเสียงตอบรับที่ดีจากทั้งร้านค้าและผู้มาใช้บริการ จากผลกระทบของกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky ที่เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับบรรจุกภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมาตรการจัดการที่ลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) โดยการให้ “สิทธิการจับฉลาก” ทำให้เกิดความต้องการตัวจับฉลาก Green Lucky จากทางฝั่งของผู้มาใช้บริการ (Demand Driving) ส่งผลให้มีร้านอาหารและเครื่องดื่มสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เพิ่มขึ้นจาก 44 ร้าน เป็น 86 ร้าน (ข้อมูล ณ วันที่ 25 สิงหาคม 2566) จากร้านอาหารและเครื่องดื่มทั้งหมด 151 ร้านค้า เพื่อให้ได้รับโควตาตัวจับฉลาก Green Lucky สำหรับเป็นโปรโมชั่นแก่ผู้มาใช้บริการ

จากข้อมูลการลงทะเบียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky ของผู้มาใช้บริการ มีด้วยกันทั้งสิ้น 3,028 คน จากข้อมูลลงทะเบียนพบว่า ผู้เข้าร่วมสนใจกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky แบ่งเป็น กลุ่มเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ร้อยละ 9.54 ที่มีความต้องการบัตรส่วนลด ไปใช้ซื้ออาหารและเครื่องดื่มของร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้ใช้บริการกลุ่มนี้มีความสามารถโน้มน้าวให้ผู้ปกครองเลือกใช้บริการร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เข้าร่วมกิจกรรม Green Lucky

ถึงแม้ร้านค้าจะมีต้นทุนที่เพิ่มขึ้นจากการใช้บรรจุกภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เฉลี่ย 240 บาทต่อร้านค้า แต่สามารถสร้างรายได้เพิ่มจากบัตรส่วนลด จากการที่นำบัตรส่วนลดที่ได้รับจากลูกค้ามาแลกเปลี่ยนเงินสดที่ซุ้มกิจกรรม Green Lucky เฉลี่ย 859 บาทต่อร้านค้า (รวมงบประมาณของของรางวัลทั้งหมด) ซึ่งต้นทุน Green Premium จากการเปลี่ยนพฤติกรรมร้านค้าให้มีการลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) จะตกมาเป็นภาระของผู้จัดกิจกรรมจับฉลาก Green Premium ซึ่ง ณ ปัจจุบัน ยังถือเป็นต้นทุนที่สูงกว่าต้นทุนของการเปลี่ยนบรรจุกภัณฑ์เป็นบรรจุกภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ทางคณะวิจัย คาดว่า ต้นทุน Green Premium เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมร้านค้าในการลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) ด้วยกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky สามารถปฏิบัติได้ตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. การปรับปรุงประเภทและมูลค่าของรางวัล

จากการสำรวจความต้องการของผู้มาจับฉลาก พบว่า ของรางวัลที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ได้แก่ แก้วน้ำลายอต์ลักษณะมันาน ซึ่งมีมูลค่าสูงสุด (300 บาท) รองลงมาคือ บัตรส่วนลดของร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรมการปรับปรุงประเภทและมูลค่าของรางวัล จากมูลค่าของรางวัลแต่ละประเภท (ตารางที่ 2) พบว่า มูลค่ารวมของรางวัลที่ 1 มีมูลค่าต่ำที่สุด ตรงข้ามกับ ของรางวัลที่ 2-5 มีมูลค่าสูงกว่ามาก เพราะเหตุนี้ทำให้ต้นทุนของการจับฉลาก Green Lucky สูงมาก การปรับสัดส่วนดังกล่าวให้มีสัดส่วนมูลค่าของรางวัลประเภทที่ 2-5 ลดลงจะสามารถลดต้นทุนดังกล่าวได้ โดยสามารถใช้ตัวอย่างจาก มูลค่าของรางวัลฉลากกินแบ่งรัฐบาล ที่มีมูลค่าการขายฉลากอยู่ที่ 80 ล้านบาท และมีฉลากทั้งหมด 1 ล้านใบ ดังแสดงใน ตารางที่ 3 ซึ่งมีสัดส่วนมูลค่ารางวัลที่ 1 มากถึงร้อยละ 12.50 เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky มีสัดส่วน ร้อยละ 6.58 (ตารางที่ 2) และสำหรับฉลากกินแบ่งรัฐบาลจะมีฉลากที่ไม่ถูกรางวัล คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 98.58 ซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky ที่มีรางวัลให้กับฉลากทุกใบ

ตารางที่ 3 ชนิดรางวัลและมูลค่ารางวัลของฉลากกินแบ่งรัฐบาล (สำนักงานฉลากกินแบ่งรัฐบาล, 2560)

ลำดับ	รางวัล	จำนวน (รางวัล)	มูลค่า (บาท)		
			ต่อรางวัล	รวม (บาท)	รวม (%)
1	รางวัลที่ หนึ่ง	1	6,000,000	6,000,000	12.50
2	รางวัลที่ สอง	5	200,000	1,000,000	2.08
3	รางวัลที่ สาม	10	80,000	800,000	1.67
4	รางวัลที่ สี่	50	40,000	2,000,000	4.17
5	รางวัลที่ ห้า	100	20,000	2,000,000	4.17
6	รางวัลข้างเคียงรางวัลที่หนึ่ง	2	100,000	200,000	0.42
7	รางวัลเลขหน้า 3 ตัว เสี่ยง 2 ครั้ง	2,000	4,000	8,000,000	16.67
8	รางวัลเลขท้าย 3 ตัว เสี่ยง 2 ครั้ง	2,000	4,000	8,000,000	16.67
9	รางวัลเลขท้าย 2 ตัว เสี่ยง 1 ครั้ง	10,000	2,000	20,000,000	41.67
รวมทั้งหมด				48,000,000	100%

นอกจากการปรับสัดส่วนแล้ว การหาของรางวัลที่มีมูลค่าน้อย (ต่ำกว่า 5 บาท/ชิ้น) หรือได้รับการสนับสนุนจากวิสาหกิจชุมชน เช่น ชนม์ท้องถิ่น บัตรส่วนลด หรือสิทธิพิเศษต่าง ๆ ก็สามารถลดต้นทุนให้กับกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky ได้เช่นกัน โดยทางผู้ให้การสนับสนุนจะได้ประโยชน์จากการโฆษณาสินค้าและทดลองสินค้าจากกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky

2. การสร้างรายได้จากการขายบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

จากผลการสำรวจราคาของบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมกรซื้อของร้านค้า พบว่า ร้านค้าจะซื้อบรรจุภัณฑ์ในปริมาณที่ไม่มาก ส่งผลให้ต้นทุนต่อหน่วย (ราคาขายปลีก) ค่อนข้างสูงกว่าการซื้อในปริมาณมาก (ราคาขายส่ง) ทางคณะวิจัย เล็งเห็นว่า หน่วยงานที่จัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky สามารถเป็นผู้ขายบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวได้ โดยการซื้อมาในราคาขายส่ง และขายในราคาต่ำกว่าราคาขายปลีกให้กับร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky

นอกจากจะสามารถสร้างรายได้จากการขายบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และลดต้นทุนบรรจุภัณฑ์แก่ร้านอาหารและเครื่องดื่ม อีกทั้งยังสามารถควบคุมชนิดของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในกิจกรรมถนนคนเดินภาคตะวันออกได้ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการคัดแยก และการขาย

3. การสร้างรายได้จากการขายบรรจุภัณฑ์พลาสติก

จากการเข้าร่วมกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky ทำให้ร้านอาหารและเครื่องดื่ม มีความรู้เกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกที่สามารถขายได้ในพื้นที่ สัดส่วนของแก้วพลาสติก และกล่องพลาสติกชนิด PP

เพิ่มขึ้นมาก และสามารถสร้างรายได้จากการขายขยะพลาสติกดังกล่าว โดยรายได้จากการขายพลาสติกก่อนหน้ากิจกรรมจับฉลาก Green Lucky จะมีการขายขวด PET เท่านั้น สร้างรายได้ประมาณ 40 บาท/วัน เมื่อมีกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky สามารถขายพลาสติกได้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็น ขวด PET, แก้ว และกล่องพลาสติก PP รวมถึง ซ้อนส้อมพลาสติก PS รวมเป็นจำนวนเงิน 50-90 บาท/วัน

ปัจจุบันรายได้จากการขายขยะพลาสติก บริหารจัดการโดย เจ้าหน้าที่ อปพร. เทศบาลเมืองน่าน ซึ่งสามารถพัฒนากลุ่มนี้ให้เป็นตัวแทนขายบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมตามข้อเสนอแนะที่ 2 ได้

4) ข้อมูลปริมาณขยะ

คณะวิจัยได้มีการแยกประเภทและชั่งปริมาณของขยะที่เกิดขึ้น ก่อน ระหว่าง และหลังจากการจัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky พบว่า ปริมาณขยะทั่วไปที่ส่งไปยังหลุมฝังกลบ มีปริมาณลดลงจากก่อนการจัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky และยังคงสัดส่วนดังกล่าวหลังจากการจัดกิจกรรมไปแล้ว 1 เดือน ค่าเฉลี่ยก่อน ระหว่าง และหลังกิจกรรม ของขยะแต่ละประเภท ถูกแสดงเปรียบเทียบใน ตารางที่ 4 สำหรับข้อมูลดิบสามารถดูได้ที่ ภาคผนวก ก

ตารางที่ 4 สัดส่วนเฉลี่ยของขยะแต่ละประเภทในช่วงก่อน ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky

ประเภท	ขยะ	สัดส่วนเฉลี่ยของขยะ (%)		
		ก่อน	ระหว่าง	หลัง
1	ขวดพลาสติก	5.21	4.68	4.40
2	แก้วพลาสติก /กล่องพลาสติก PP	2.19	2.01	2.11
3	ซ้อน ส้อม พลาสติก	1.47	1.65	1.57
4	ไม้เสียบต่างๆ	2.61	2.24	2.96
5	จาน ชาม ชานอ้อย	9.33	8.66	8.86
6	เศษอาหาร	23.42	27.03	32.36
ขยะที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์		44.24	46.28	52.26
7	ถุงพลาสติกเปื้อนเศษอาหาร	16.49	16.76	17.95
8	หลอดพลาสติก	0.26	0.29	0.25
9	กระดาษ ใบตอง ทิชชู	13.84	12.08	13.04
10	กล่องพลาสติก (ขายไม่ได้)/ฝาพลาสติก	2.94	3.34	2.59
11	กะลามะพร้าว	1.45	2.40	1.67
12	ขยะทั่วไป	20.77	18.86	12.24
ขยะที่ไปยังหลุมฝังกลบ		55.76	53.72	47.74
รวม		100	100	100

ถึงแม้สัดส่วนของขยะที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นหลังจากการดำเนินกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky เนื่องจากมีสัดส่วนเศษอาหารที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ได้มาจากสัดส่วนของบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการขายขยะพลาสติกและสัดส่วนขยะที่ไปยังหลุมฝังกลบลดลง แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของร้านค้าที่หันมาใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมีมาตรการลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic)

เป็นที่น่าสนใจว่า ถึงแม้จะสิ้นสุดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky แล้ว แนวโน้มของการลดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single Used Plastic) ของร้านค้า ยังเหมือนกับในระหว่างการทำกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky (ตารางที่ 4) จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ข้อมูลจากตัวแทนร้านอาหารและเครื่องดื่มทำให้ทราบว่า ทางผู้ประกอบการมีความคาดหวังที่จะให้มีการจัดกิจกรรมจับฉลาก Green Lucky อีกครั้ง ทำให้ผู้ประกอบการยังคงเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และคงมาตรการการลดแจก Single Used Plastic หรือให้เฉพาะตอนที่ลูกค้าร้องขอ โดยพฤติกรรมนี้ไม่สามารถพบได้ในการใช้กิจกรรมการสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับบรรจุภัณฑ์ย่อยสลายได้

3. สรุปผลของกิจกรรม

การใช้วิธีการจับฉลากเพื่อแลกของรางวัลในกิจกรรม Green Lucky เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเพิ่มมูลค่าในการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยตัวจับฉลาก Green Lucky ได้กลายเป็นสิ่งที่ผู้ใช้บริการถนนคนเดินภาคช่วงเมื่อนานให้ความสนใจและต้องการมากขึ้น การสร้างความสนุกในรูปแบบนี้ไม่เพียงแต่กระตุ้นให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม แต่ยังสร้างประโยชน์ทางการตลาดให้กับร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม และดึงดูดให้ร้านค้าอื่น ๆ เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยการปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ของร้านค้าให้เป็นไปตามข้อกำหนดกิจกรรม โดยในระยะที่ 1 มีร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 44 ร้าน และระยะที่ 2 เพิ่มจำนวนเป็น 86 ร้านค้า จากจำนวนทั้งหมด 151 ร้านค้า มีนักท่องเที่ยวและผู้ใช้บริการถนนคนเดินภาคช่วงเมื่อนาน ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนทั้งหมด 3,028 คน จากการให้ความรู้ผ่านการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ณ ร้านค้า, บูทกิจกรรม Green Lucky และจุดคัดแยกขยะ ในระยะเวลาการจัดกิจกรรม ตั้งแต่เดือน สิงหาคม - กันยายน 2566 เป็นจำนวน 12 ครั้ง พบว่า

- (1) สามารถลดปริมาณขยะที่นำไปสู่หลุมฝังกลบได้ 6%
- (2) สามารถเปลี่ยนชนิดของบรรจุภัณฑ์พลาสติกจาก PET ให้เป็น PP และ PS ซึ่งสามารถนำไปขายให้กับร้านรับซื้อขยะรีไซเคิลในพื้นที่ได้
- (3) ขยะพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้งที่ยังไม่ผ่านการใช้งาน (อยู่ในซองกระดาษ และซองพลาสติก) เช่น หลอด ซ้อนและส้อม มีปริมาณลดลงมากจนแทบสำรวจไม่พบ
- (4) ผู้ประกอบการร้านค้าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกที่ขายได้ไปปรับใช้ในร้านค้า และพัฒนาเป็นแนวทางการดำเนินการของร้านค้าเอง ซึ่งหลังสิ้นสุดกิจกรรม 1 เดือน ร้านค้ายังคงใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้, บรรจุภัณฑ์พลาสติกที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ รวมถึงยังคงใช้

มาตรการลดการแจก หลอด ซ้อนซ้อน และถุงพลาสติก ให้แก่ลูกค้า เว้นแต่ได้รับการร้องขอจากลูกค้า ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากโครงการที่สนับสนุนบรรจุภัณฑ์ทดแทนพลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง ที่เมื่อไม่มีโครงการ ทางร้านค้าก็ปรับการใช้บรรจุภัณฑ์เป็นแบบเดิม

กิจกรรม Green Lucky สามารถช่วยลดปริมาณขยะไปสู่หลุมฝังกลบ และสามารถคงพฤติกรรมของร้านค้าอาหารและเครื่องดื่มให้ใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม หรือมีนโยบายลดการใช้ Single Used Plastic แต่ทว่า การเก็บข้อมูลนั้นเก็บเฉพาะช่วงปลายปี (สิงหาคม – ตุลาคม 2566) ซึ่งเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวใช้บริการกิจกรรมช่วงเมื่องานมากเป็นพิเศษ การศึกษาผลของการเปลี่ยนสัดส่วนประเภทของผู้มาใช้บริการ (คนท้องถิ่น ต่อ นักท่องเที่ยว) ในช่วงเวลาต่าง ๆ ต่อพฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงควรมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในกิจกรรม Green Lucky ในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ปาร์ตี้ ทหาร เปลี่ยนน่าน” นวัตกรรมการระดมทุนเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยได้รับงบประมาณจากทุนสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมและการประเมินผลกระทบทางสังคม กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ประจำปีงบประมาณ 2566 นอกจากนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณความร่วมมือจากเทศบาลเมืองน่าน และผู้ประกอบการถนนคนเดินกาตช่วงเมื่องานน่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีและทำให้กิจกรรมครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2564). CARBON NEUTRAL TOURISM คู่มือแนวทางการออกแบบและพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวที่ปล่อยคาร์บอนสุทธิเป็นศูนย์. กรุงเทพมหานคร.

<https://drive.google.com/file/d/1yrAjz4WwNcZeabNqbPtpH0InFhVKdHm/view>

สำนักงานฉลากกินแบ่งรัฐบาล. (2560). เงื่อนไขการตรวจผลรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล (ใช้ตั้งแต่งวดวันที่ 1 กันยายน 2560 เป็นต้นไป).

<https://www.glo.or.th/mission/reward-payment/check-reward>

Breakthrough Energy. (2567). The Green Premium.

<https://www.breakthroughenergy.org/our-approach/the-green-premium/>

Trash Lucky. (2564). ขยะรีไซเคิลอะไรบ้างที่ส่งมาลุ้นทองกับ Trash Lucky ได้บ้าง?

<https://trashlucky.com/recyclables-win-gold/>